

MAGÁN- ÉS KÖZÉLET

Faragó Árpád: *Egy színész naplójából*. A szerző kiadása. Újvidék, 1993

Egy híján negyven év hetven feljegyzéséből állt össze Faragó Árpád színész-direktor naplókötete, melynek darabjai először a Magyar Szó szombati mellékletében, a Kilátóban jelentek meg, hol folyamatosan, hol pedig kisebb-nagyobb kihagyásokkal.

Az első 1953-ra utal, ekkor jelentkezett Faragó Árpád arra a pályázatra, melyet az akkor alakuló, sajnos kéréséletűnek bizonyult zombori magyar színház tett közzé, miután a társulatvezető Weigand József levélben értesítette-biztatta: „Egy hely még üres, mert ez ideig nem találtunk rá megfelelő embert. Szükségünk van egy jó megjelenésű fiatalabb férfirra, aki főszerepekben is felléphet”. A felvételi sikerült, „Faragó néptárs” színész lett, rövid ideig Zomborban, majd néhány évig Szabadkán, s több mint két évtizedig Újvidéken a Rádiószínház együttesében. A könyv utolsó feljegyzése 1992 februárjából való, amikor már, 1986 közepe óta, Faragó Árpád az Újvidéki Színház igazgatójaként tesz színészi, pontosabban színházi vallomást naplójának és olvasóinak. Mert feljegyzéseit Faragó eleve nem önmagának, hanem a nyilvánosságnak szánja. Nem az asztalfióknak, nem az irattartónak, hanem a nyilvánosságnak ír – a naplóműfaj számára elsősorban a személyes megszólalás, a személyes hang lehetőségét jelenti –, érthető, hogy olvasóként Faragó feljegyzéseire főleg mint közéleti jellegű, szándékú írásokra emlékszem.

A kötet nyújtotta kép némileg eltér, elmozdul ettől. Inkább a magánembert állítja élénk, mint a színházi gondokat olvasóival megosztani kívánó színészt vagy direktort. Ezel szemben a Kontra Ferenc által „szerkesztett válogatás” túlnyomórészt a teljesen magánjellegű, privát, családi részleteket részesítette előnyben, némileg megmászva ezzel a naplóíró szándékát, módosítva az összképet. Következésképpen – elsősorban Faragó Árpádnak igazgatóként papírra vetett naplójegyzetei esetében – hiányolhatjuk, hogy a kötetben nem kapott helyet több lényeges, színházpolitikai részlet. Holott a könyv kétharmadát éppen azok az írások képezik, amelyeket Faragó 1986-tól tett közzé, amikor az addigi színészi státust az igazgatói munkakörrel cserélte fel, s így számára is mindennapibbá váltak a műsor-, káder-, pénz- és közönséggondok.

Arra nehéz lenne emlékezni, hogy a kezdeti évek feljegyzéseiből (voltak egyáltalán vagy utólag készültek?) mi került a kötetbe s mi nem, de végtelenül sajnálhatjuk, hogy színháztörténeti szempontból feldolgozatlan zombori évekről semmi érdemlegeset nem olvashatunk, pedig résztvevő szólal meg, akár csak azt, hogy rádiószínészként és versmondóként a falujárás meg a fesztiváli fellépések kerültek előtérbe s nem a munka érdemi része, mélyebb vonatkozásai, amelyek ugyancsak naplótéma lehetnek, s talán a feljegyzések készítőjéről is többet közölnek, mint a családi és túldimenzionált baranyai mozzanatok vagy anekdotikus vidéki sztorik, melyek a színházi vonatkozások mellett az olvasók számára mégiscsak lappálják.

Faragó feljegyzéseinek igazi értékét abban látom, hogy fel-felvet olyan aktuális kérdéseket, amelyek joggal foglalkoztatják a színházi s általában művelődési közvéleményünket. Naplójegyzetei valóban újságcikkek. A válogató viszont mintha a keményebb hangú, bíráló szándékúak ellenében a lírai, a novellisztikus jegyeket tartalmazó feljegyzéseket részesítette volna előnyben. Kár, mert a feljegyzésekből látjuk, Faragó szembe nézett olyan kérdésekkel is, mint a jugoszláviai magyar színjátszás fellegvárának számító szabadkai színház agóniája és tönkretétele, a színészek elfeledése miután nyugdíjba mennek, kényszerülnek, a határokon túli, kisvárdai fesztivál arculata, funkciója, jövője, a színdirektorság körüli ügyeskedések, a zombori magyar színház újjáélesztésének kísérlete,

a frissen végzett fiatal színészek sorsa stb. Számomra ezek a kötet legizgalmasabb írásai, jobban megismerem belőlük Faragó Árpádot az embert is, nem csak a direktort, mint a teljesen magánemberi, családi vonatkozású sorokból. A napló titka és varázsa, hogy a közéleti vonatkozások árulnak el legtöbbet a magánemberről, a napló nem a privátéletbe, hanem a feljegyző gondolatvilágába betekintést nyújtó kulcslyuk. Az, ami a naplóíró magánéletében lényeges, akkor válik mindenki számára érdekessé, ha általános jellege ezzé teszi, vagy ha szépírói eszközökkel fródott. Faragó nem szépíró, csak szereti a szép szavakat és a szép fogalmazást, s ügyel is erre, hanem a gondjait velünk olvasókkal – potenciális színházbajárókkal – megosztani kívánó szakember. (Ezért kár, hogy néhány helyesírási hiba mellett – a zombori és Szabadkai Népszínház esetében hol mindkét tag nagybetűs, hol csak a második! – két nagy szakhiba – a Woyzeck szimpla vével található, a Caligula cím pedig nem a Camus-műre utal, hanem Székely Jánoséra, melynek pontos címe: Caligula hely-tartója – rontja benyomásunkat.)

Régóta tudjuk, szép és fontos vállalkozás Faragó Árpád nyilvános naplóírása, megérdemelte a kötetbe rendezést, csak egy kicsit színházibb lenne.

GEROLD László

ÉG(ET)Ő ESZTER

Nagy Zoltán Mihály: *A sátán fattya*. – Budapest–Ungvár: Patent Kiadóvállalat, 1991

A kárpátaljai magyar irodalom a „zsengébb”, újabb kori irodalmak egyike. Vannak kezdeményei már a két világháború között is. Kibontakozása mégis 1945-től követhető nyomon. Fokozottan érvényes ez a prózára. A háború előtti szépírók, Tamás Mihály, Sáfrány László és Herpay Ferenc inkább csak úttörők semmint jelentős alkotók. Balla Lászlót tekintik a '45 után jelentkező generáció első regényírójának. Erőssége az ifjúsági regény műfaja. Vele egyidőben írja meg a költőként emlegetett Kovács Vilmos „a kárpát-ukrajnai magyarság regényét” *Holnap is élünk* (1963) címen. Ez az a mű, amely felhívja a figyelmet a kárpátaljai magyarságra és irodalmára. Nemcsak emiatt kell megemlékeznünk Kovács Vilmos művéről, hanem Nagy Zoltán Mihály miatt is, kinek 1991-es prózája (*A sátán fattya*) közeli leszármazottja Kovács kisebbségi regényének.

A szabadvers formába bűjtött próza drámai feszültséget hordozó kiszögelléseivel, esetenkénti lírai elhajlásaival egyfajta köztes műfaj, nem tekinthető klasszikus epikus kompozíciónak. Maga a történet ismerős (korunk kedvelt történelmi témája), s az előtűnk küzdő nőalak sem teljesen idegen, a Németh László-i nőtípusok utódja, örököse is lehetne. Mit sem vonnak le a fenti motívumok a mű értékéből, dinamikus, olvasmányos voltából.

Szilás, 1944. Tizenhárom szilasi vénasszony (köztük a fiatal Tóth Eszter) feketébe öltözve indul az orosz munkatáborhoz viszontlátni az elhurcoltakat. Tél van. Fekete és fehér – a mű alapszínei mutatkoznak meg, mind vizuális, mind értelmi, érzelmi tekintetben. Mintha a számmágia ill. a számszimbolika is működné. Gondoljunk például a tizenhármasszám baljóslatára, a három napra történő elhurcolás tényére, Eszter hármasszám fájalmára: az apa, a báty és a kedves elvesztésére, s arra, hogy maga a regényidő is éppen három évet ölel föl. „Szokatlan volt a sötét viselet, de megbékéltem vele” – indul Eszter Székely Pista látására, mit sem sejtő reménységgel. Az „asszonykórus” komor helyzetvázolása is a történeendőket, Eszter meggyalázását intonálja.